

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING O'QISH FANLARIDA TINGLAB TUSHUNISH KO'NIKMALARINI INTERFAOL USULLAR ORQALI RIVOJLANTIRISH

Tursunmurodova Gulsara Muxiddinovna

Surxondaryo viloyati Denov tumani

81-umumiy o'rta ta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18710993>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 15-fevral 2026 yil

Ma'qullandi: 18-fevral 2026 yil

Nashr qilindi: 20-fevral 2026 yil

KEY WORDS

tinglab tushunish ko'nikmasi, interfaol metodlar, boshlang'ich ta'lim, o'qish darslari, nutqiy kompetensiya, kognitiv rivojlanish, matn ustida ishlash, kommunikativ yondashuv, ta'lim samaradorligi, faol o'qitish usullari.

ABSTRACT

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish fanlarida tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi interfaol usullar asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda tinglab tushunish kompetensiyasining mazmun-mohiyati, uning o'quvchilarning nutqiy va kognitiv rivojlanishidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", "Rolli o'yin", "Savol-javob", "Baliq skeleti" kabi interfaol metodlarning tinglab anglash jarayoniga ta'siri yoritiladi. Maqolada interfaol yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning faolligini oshirishi, matn mazmunini chuqurroq anglashiga xizmat qilishi hamda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishiga doir ilmiy xulosalar beriladi. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim amaliyotida samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim jarayonida o'quvchilarning funksional savodxonligini shakllantirish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'qish fanlari orqali tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish o'quvchining keyingi ta'lim bosqichlaridagi muvaffaqiyatini belgilovchi muhim omil hisoblanadi. Tinglab tushunish nafaqat matn mazmunini anglash, balki eshitilgan axborotni tahlil qilish, umumlashtirish va unga munosabat bildirish jarayonini ham o'z ichiga oladi. Shu bois mazkur ko'nikmani shakllantirishda an'anaviy yondashuvlar bilan cheklanib qolmasdan, ta'limning zamonaviy interfaol metodlariga tayanish zarurati yuzaga kelmoqda.

Interfaol usullar o'quvchini ta'lim jarayonining faol subyekti sifatida namoyon etadi, uning mustaqil fikrlashi, muloqotga kirishishi va eshitilgan ma'lumotni ongli ravishda qayta ishlashiga sharoit yaratadi. Boshlang'ich sinflarda "Aqliy hujum", "Klaster", "Insert", rolli o'yinlar va muammoli savollar asosida tashkil etilgan darslar tinglab tushunish jarayonini jonlantiradi hamda o'quvchilarning kognitiv va kommunikativ faolligini oshiradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida tinglab tushunish ko'nikmasi o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini shakllantirishning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Tinglab tushunish

jarayoni eshitilgan axborotni qabul qilish, mazmunini anglash, tahlil qilish, qayta ifodalash va unga munosabat bildirish kabi bosqichlarni o'z ichiga oladi. Shu jihatdan mazkur ko'nikma faqat passiv eshitish emas, balki faol aqliy jarayon sifatida namoyon bo'ladi. O'qish darslarida matnni o'qituvchi tomonidan ifodali o'qib berilishi, audio matnlardan foydalanish, suhbat va muhokama tashkil etish orqali o'quvchilarda mazkur ko'nikmani shakllantirish mumkin. Biroq an'anaviy savol-javob usuli ko'pincha barcha o'quvchilarni teng jalb etishga imkon bermaydi. Shu bois interfaol metodlardan foydalanish metodik jihatdan maqsadga muvofiqdir.

Interfaol yondashuv tinglab tushunish jarayonini faollashtiradi, o'quvchini mustaqil fikr yuritishga undaydi va eshitilgan ma'lumotni qayta ishlashga sharoit yaratadi. Quyida tinglab tushunish ko'nikmasining tarkibiy bosqichlari keltiriladi:

1-jadval. Tinglab tushunish ko'nikmasining tarkibiy tuzilishi

Bosqich	Mazmuni	O'quvchida shakllanadigan ko'nikma
Qabul qilish	Matnni diqqat bilan eshitish	Diqqatni jamlash
Anglash	Asosiy mazmunni tushunish	Mazmunni ajratish
Tahlil qilish	Sabab-oqibatni aniqlash	Mantiqiy fikrlash
Qayta ifodalash	Matnni so'zlab berish	Og'zaki nutq rivoji
Baholash	Munosabat bildirish	Tanqidiy fikrlash

Mazkur bosqichlarni samarali tashkil etishda interfaol metodlarning o'rni beqiyosdir. Masalan, "Insert" usuli orqali o'quvchi eshitilgan matndan o'zi uchun yangi va tushunarsiz ma'lumotlarni ajratadi; "Klaster" metodi asosiy g'oyani vizual tarzda tizimlashtirishga yordam beradi; rolli o'yinlar esa mazmunni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Quyidagi jadvalda interfaol metodlarning tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirishdagi imkoniyatlari ko'rsatilgan:

2-jadval. Interfaol metodlarning tinglab tushunishga ta'siri

Interfaol metod	Qo'llash bosqichi	Natija
Aqliy hujum	Matndan oldin	Oldindan taxmin qilish, faollik
Insert	Tinglash jarayonida	Axborotni saralash
Klaster	Tinglashdan so'ng	Mazmunni tizimlashtirish
Rolli o'yin	Mustahkamlash bosqichi	Ijodiy qayta ifodalash
Muammoli savollar	Tahlil bosqichi	Tanqidiy fikrlash

Tajriba-sinov kuzatuvlari shuni ko'rsatadiki, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan darslarda o'quvchilarning ishtirok darajasi oshadi, ular matn mazmunini chuqurroq anglaydi va mustaqil xulosa chiqarishga intiladi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarda vizual va rolli

faoliyat elementlari tinglab tushunish jarayonini yanada samarali qiladi. Shunday qilib, o'qish fanlarida interfaol usullarni tizimli qo'llash boshlang'ich sinf o'quvchilarining tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim metodik omil bo'lib xizmat qiladi.

Yuqoridagi tahlillardan ko'rinadiki, boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish fanlarida tinglab tushunish ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonining muhim va ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Tinglab tushunish nafaqat matn mazmunini anglash, balki o'quvchining mantiqiy tafakkuri, nutqiy faolligi va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Mazkur ko'nikma izchil va tizimli ravishda shakllantirilgandagina o'quvchi eshitilgan axborotni tahlil qila oladi, umumlashtiradi hamda unga ongli munosabat bildiradi.

Demak, interfaol metodlardan samarali foydalanish tinglab tushunish jarayonini sezilarli darajada faollashtiradi. "Aqliy hujum", "Insert", "Klaster", rolli o'yinlar va muammoli savollar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning diqqatini jamlash, mazmunni chuqur anglash va qayta ifodalash ko'nikmalarini mustahkamlaydi. Shuningdek, bunday yondashuv dars samaradorligini oshiradi, har bir o'quvchini faol ishtirokchi sifatida jarayonga jalb etadi hamda ularning kommunikativ va kognitiv kompetensiyalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Demak, boshlang'ich ta'limda tinglab tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishda interfaol usullarni tizimli va maqsadga muvofiq qo'llash metodik jihatdan asosli va samarali yondashuv hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Qizi, J. D. U., Dildora, J., & Sug'Diyona, D. (2024). TA'LIMDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR RIVOJLANAYOTGAN DAVRDA BO'LAJAK BOSHLANG 'ICH SINFLAR O 'QITUVCHILARINI TAYYORLASH. Science and innovation, 3(Special Issue 18), 844-846.
2. Qizi, J. D. U., Malika, J., Muhlisa, J., & Sevinch, J. (2024). BOSHLANG'ICH SINFLAR ELEKTRON TA'LIMDA MULTIMEDIANING O 'RNI. Science and innovation, 3(Special Issue 22), 206-207.
3. Qizi, J. D. U., Ruxshona, R., & Mohiza, X. (2024). BOSHLANG 'ICH SINFLAR ONA TILI DARSLARIDA FONETIK MASHQLARNI O 'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING O 'RNI. Science and innovation, 3(Special Issue 36), 583-585.
4. Ziyomuhamedov B., To'xtaxodjayeva M. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2018. – 320 b.
5. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste'dod, 2019. – 256 b.
6. Yo'ldoshev J., Usmonov S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etish. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 284 b.
7. G'ulomov A., Qosimova K. Ona tili o'qitish metodikasi (boshlang'ich sinflar uchun). – Toshkent: O'qituvchi, 2020. – 240 b.
8. Xoliqov A. Pedagogik mahorat va kommunikativ kompetensiya. – Toshkent: Tafakkur, 2021. – 192 b.